

5. Рей Ж.-М. Гегель, Смерть и Жертвоприношение // Предельный Батай: сборник статей. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – С. 94-117.
6. Тимофеева О. В. Введение в эротическую философию Ж. Батая. – М.: Новое литературное обозрение, 2009. – 200 с.
7. Фокин С. Л. Танатография эроса: Жорж Батай и французская мысль середины XX века. – СПб.: Мифрил, 1994, - 346 с.
8. Фокин С. Л. Философ-вне-себя. Жорж Батай. СПб.: Изд-во Олега Абышко, 2002. – 320 с.

УДК 231.01

Стрижачук Ф. В.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ТРИНИТАРНЕ БОГОСЛОВ'Я КЕТРІН МАУРІ ЛАКУГНИ

У статті досліджується тринітарне богослов'я видатного католицького богослова Кетрін ЛаКугни. Для ЛаКугни доктрина про Трійцю є унікальним християнським способом говорити про Бога, вона вважає її практичною доктриною, яка формує основи нашого християнського життя. Тринітарне богослов'я ЛаКугни складається з деконструкції і реконструкції. Спочатку вона критикує розмежування між теологією та ікономією і пропонує відновлення зв'язку між ними, який існував в до-Нікейський період. На етапі реконструкції ЛаКугна розвиває концепцію реляційної природи триєдиного Бога. Вона також по-новому формулює зміст атрибутів Бога, беручи за основу реляційну онтологію тринітарних Осіб. З перспективи онтології спілкування, вона критикує всі форми ієрархії і зловживання владою. В кінцевому рахунку, ЛаКугна показує, що богослов'я – це доксологія, дискурс прославлення Бога.

Ключові поняття: Християнське богослов'я, Кетрін Маурі ЛаКугна, доктрина про Трійцю, теологія, ікономія, атрибути Бога, доксологія.

Стрижачук Ф. Тринитарное богословие Кетрин Маури ЛаКугны. В статье исследуется тринитарное богословие выдающегося католического богослова Кэтрин ЛаКугны. Для ЛаКугны доктрина о Троице является уникальным христианским способом говорить о Боге, она считает ее практической доктриной, которая формирует основы нашей христианской жизни. Тринитарное богословие ЛаКугны состоит из деконструкции и реконструкции. Сначала она критикует разграничения между теологией и икономией и предлагает восстановление связи между ними, которая существовала в до-Никейский период. На этапе реконструкции ЛаКугна развивает концепцию реляционной природы триединого Бога. Она также по-новому формулирует содержание атрибутов Бога, основываясь на реляционной онтологии тринитарных Лиц. С перспективы онтологии общения, она критикует все формы иерархии и злоупотребления властью. В конечном счете, ЛаКугна показывает, что богословие — это доксология, дискурс прославления Бога.

Ключевые понятия: Христианское богословие, Кэтрин Маури ЛаКугна, доктрина о Троице, теология, икономия, атрибуты Бога, доксология.

Stryzhachuk F. Trinitarian theology of Catherine Moury LaCugna. The article explores the Trinitarian theology of the well-known Catholic theologian Catherine LaCugna. For LaCugna, the doctrine of the Trinity is a unique Christian way of talking about God; she considers it as a practical doctrine that forms the basis of Christian life. LaCugna's trinitarian theology consists of deconstruction and reconstruction. First, she criticizes the distinction between theology and economy and proposes the restoration of the connection between them that existed in the pre-Nicene period. During the reconstruction phase, LaCugna develops the concept of the relational nature of the triune God. It also formulates in a new way the content of the attributes of God, based on the relational ontology of the Trinitarian Persons. From the perspective of the ontology of communication, she criticizes all forms of hierarchy and abuse of power. Ultimately, LaCugna shows that theology is doxology, the discourse of glorifying God.

Key words: *Christian theology, Catherine Moury LaCugna, doctrine of the Trinity, theology, economy, attributes of God, doxology.*

Актуальність теми дослідження. Концепція «Бога» є ключовою для релігії і богослов'я. У більшості світових та етнічних релігій – християнство, іслам, іудаїзм, індуїзм та ін., концепція «Бога» знаходиться в центрі релігійного життя і богословської рефлексії. Християнське розуміння Бога є унікальним серед інших монотеїстичних релігій. Християнська ідея Бога є тринітарним монотеїзмом. Цьому факту не завжди приділяли належну увагу. Навіть пересічний християнин вважає, що християнське вчення про Бога відрізняється від інших монотеїстичних релігій лише в деталях. Таким поглядам сприяли також тенденції в самому християнському богослов'ї 19-го і 20-го століть. У другій половині 20-го століття християнські богослови різних віросповідань заново відкрили унікальність християнського вчення про Бога – доктрину про Трійцю. Серед плеяди богословів, які усвідомили важливість доктрини про Трійцю і внесли відчутний внесок в її осмислення і розвиток є католицький богослов Кетрін Маурі ЛаКугна.

Академічне богослов'я в країнах пострадянського простору знаходиться на стадії початкового розвитку і становлення. Воно потребує імпульсів для розвитку та шукає джерела для формування власного образу, стилю та змісту. Богословські дослідження та відкриття, здійсненні видатним католицьким богословом Кетрін ЛаКугна є важливим внеском в богословську дискусію про Бога і може слугувати джерелом для дискусій в богословському середовищі Східної Європи.

Мета даного дослідження полягає в системному дослідженні тринітарного богослов'я Кетрін ЛаКугна, як унікального способу розуміння Бога в християнстві з наголосом на сотеріологічній тематиці. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних дослідницьких завдань. В роботі буде показано, що Кетрін ЛаКугна вказала на важливість збереження нерозривності між *теологією* та *ікономією*, фундаментальну реляційність триєдиного Бога та доксологію як джерело вчення про Бога.

Мета та завдання статті. Доктрина про Бога є основоположною доктриною християнського богослов'я. Християнське розуміння Бога як Трійці виділяє християнство з поміж монотеїстичних релігій. Проте, доктрина про Трійцю має не лише теоретичне та

світоглядне значення, вона, на переконання ЛаКугни, є прикладною доктриною, яка визначає практику християнського життя. Практичне значення доктрини про Трійцю для християнського життя не достатньо усвідомлюється і вивчено у сучасному богослов'ї на пострадянському просторі. Дане дослідження має мету проаналізувати аспекти доктрини про Трійцю розвиненні Кетрін ЛаКугна, які вказують на сотеріологічне, реляційне та доксологічне значення доктрини. Дослідження у визначеному напрямі передбачає передусім розгляд таких загальних питань: (1) Зв'язок між теологією та ікономією в тринітарному богослов'ї Кетрін ЛаКугни; (2) Значення реляційності для розуміння тринітарних Осіб Бога; (3) Важливість доксології як джерела доктрини про Трійцю.

Стан розробки проблеми. Тринітарне богослов'я Кетрін ЛаКугна набуло сформованого вигляду з публікацією її монографії *Бог для нас* в 1991. Її розуміння доктрини про Трійцю викладене в названій монографії привернуло увагу і викликало дискусії в богословських колах різних конфесій. ЛаКугна написала низку статей про Трійцю, починаючи з 1980-их років і до її передчасної смерті в 1997 р. Хорошим оглядом її основної аргументації тринітарних концепцій монографії може послужити її стаття *Тринітарна Таємниця Бога* [14, с. 151-192].

Критичний аналіз її тринітарного богослов'я здійснений у багатьох дослідженнях. Найважливішими з них є: *Нове відкриття триєдиного Бога* [3], *Соціальний Бог і реляційне «Я»* [4], *Трійця: Глобальні перспективи* [6], *Бог як Трійця: Реляційність і темпоральність божественного життя* [15]. В названих роботах відмічається вагомий вклад Кетрін ЛаКугна в відродження доктрини про Трійцю і піддається критиці її застосування *правила Ранера* у тринітарному богослов'ї.

Основний виклад матеріалу.

Кетрін Маурі ЛаКугна – богослов Трійці

Кетрін Маурі ЛаКугна (Catherine Mowry LaCugna) (1952 – 1997) – католицький богослов. На ранніх етапах своєї богословської кар'єри вона опублікувала декілька статей по тринітарному богослов'ю, в яких в основному піддала критиці девіації тринітарної богословської традиції [11, с. 169-181]. Основний вектор критики був спрямований на розрив між *ікономією* (*oikonomia*) і *теологією* (*theologia*), в результаті якого фокус уваги богословів змістився на пошуки таємниці Бога в *теології*. *Ікономія* в богослов'ї ЛаКугни означає Божа діяльність в історії спасіння – сотеріологія. *Теологія* – вчення власне про триєдиного Бога. Зміщення фокусу від сотеріології до теології призвело до маргіналізації доктрини про Трійцю [13, с. 678-682].

Кетрін ЛаКугна привернула увагу богословських кругів до своїх досліджень доктрини про Трійцю завдяки публікації монографії *Бог для нас: Трійця і християнське життя* в 1991 р [10]. Міхаел Доуні говорить: «Ця книга, можливо, зробила більше, стимулювавши мислення та дискусії про доктрину про Трійцю в римо-католицьких колах Сполучених Штатів, ніж будь яка інша богословська робота з часів публікації Трійці Карла Ранера» [1, с.12].

Дослідники богословської спадщини Кетрін ЛаКугни відмічають, що її тринітарне богослов'я отримало імпульси і засвоїло ключові ідеї як від піонерів тринітарного Карла Барта і Карла Ранера так і від богословів доби розквіту доктрини про Трійцю у 20-му

столітті: Юргена Мольтмана, Вольфхарта Панненберга, Іоанна Зізіуласа і Роберта Дженсона [2, с. 73].

Теологія та ікономія

Ключовою тезою монографії *Бог для нас* є ідея, що доктрина про Трійцю є унікальним християнським способом говорити про Бога, вона є практичною доктриною, яка формує основи нашого християнського життя. В есе *Практична Трійця*, яке з'явилося невдовзі після публікації *Бог для нас* вона пише: «Доктрина про Трійцю насправді є найбільш практичною з усіх доктрин. Серед іншого, вона допомагає нам артикулювати наше розуміння вимог Євангелії, як особисте навернення відноситься до соціальних змін, що складає «правильні відносини» в християнській спільноті і в суспільстві взагалі, як найкраще славити і поклонятись Богові, і що означає сповідувати віру і бути хрещеним в життя Бога Ісуса Христа» [13, с. 679].

Монографія *Бог для нас* складається з двох основних частин: деконструкції і реконструкції. В першій частині Кетрін ЛаКугна робить історичний огляд основної траєкторії християнського богослов'я, який розкриває причини жалюгідного стану тринітарного богослов'я. У другій частині вона пропонує свій богословський підхід виходу з тривалого періоду занепаду.

Історичний нарис доктрини про Трійцю у Кетрін ЛаКугни починається з до-нікейського періоду християнського богослов'я. В цей період увага богословів була прикута до ікономії, яка сприймалась як «актуалізація у часі та історії вічного плану спасіння, провіденціального порядку всесвіту» [10, с. 25]. Отці Церкви цього періоду приділяли мало уваги спекуляціям про природу Бога – *теології*. *Теологія* та *ікономія* були одним і тим самим дискурсом. *Ікономія* спасіння вважалась таємницею Бога, який явив Себе в історії для спасіння людства. Вододілом в історії християнського богослов'я став Нікейський собор. Аріанство підняло питання про богословське значення і наслідки страждань Христа на хресті. Арій вважав, що ікономія (*kata oikonomia*) є підпорядкованою теології (*kata theologia*). Далі він аргументував наступним чином. Бог не може страждати, отже, Логос є кимось меншим ніж Бог. Нікейські богослови у свою чергу провели розмежування між *теологією* та *ікономією*, проте, наполягали що, Логос *kata theologia* не може страждати, а Христос втілений у людській природі *kata oikonomia* страждав на хресті [10, с. 35]. В такий спосіб прийнятий обома сторонами принцип про неможливість страждання Бога привів до розрізнення онтології та ікономії Бога. Подальша історія християнського богослов'я веде ще до поглиблення розмежування між *ікономією* і *теологією*. Увага богословів зосередилася в основному на теології, дослідженні Бога *ad intra*, Бога *in se*, на внутрішньо-тринітарних відносинах божественних Осіб, на внутрішньо-тринітарному житті. З часом, центр тяжіння змістився з Осіб Трійці та їх відносин до єдності Трійці. Християнські богослови перестали вважати, що ікономія спасіння має будь-яке вирішальне значення для внутрішньо-тринітарних відносин [10, с. 209-210]. В кінцевому результаті це привело до різкого розмежування таємниці Бога і таємниці спасіння. Такий стан християнського богослов'я Кетрін ЛаКугна вважає «поразкою» доктрини про Трійцю.

У другій частині монографії *Бог для нас* Кетрін ЛаКугна пропонує відновлення зв'язку між *теологією* та *ікономією*, який існував в до-Нікейський період. Свою мету вона пояснює так: «зусилля повторно інтерпретувати християнську доктрину про Бога

через біблійні, ранні сповідальні та літургічні зразки, а також продумати до кінця імплікації каппадокійського богослов'я за вирахуванням Нікеї та пост-нікейського розриву між *oikonomia* і *theologia*» [8, с. 137]. Її зусилля в кінцевому рахунку вилилися в методологічну аксіому, яку Тед Пітерз назвав «розв'язка ЛаКугни» [15, с. 124]. По суті «розв'язка ЛаКугни» постулює глибокий взаємозв'язок власне теології та сотеріології. Вона має наступну форму: «теологія є невідривною від сотеріології і *vice versa*» [10, с. 211]. ЛаКугна визнає, що її аксіома є свого роду розвитком «правила Ранера» про єдність ікономічної та іманентної Трійці. Вона говорить: «Ми будемо доводити, що базова аксіома Ранера є передумовою для нового сприйняття тринітарної доктрини як таємниці спасіння» [7, с. 3]. У цей же час *Правило Ранера* було лише передумовою або відправним пунктом для *Розв'язки ЛаКугни*. Вона пропонує припинити говорити про Бога *ad extra* і *ad intra*, іманентну та ікономічну Трійцю і зосередити увагу на ікономії як «конкретній реалізації таємниці теології у часі, просторі, історії і особистості» [10, с. 223]. Таким чином, переформулювавши ідею іманентної Трійці і міцно пов'язавши її з ікономією спасіння, ЛаКугна запропонувала тринітарне богослов'я, яке є по суті богослов'ям спасіння.

Реляційність тринітарних Осіб

Кетрін ЛаКугна переконана, що досвід спасіння вказує на таємницю Бога. Ця таємниця Бога відкривається в таємниці тринітарних Осіб у спілкуванні. Своє тринітарне богослов'я спілкування ЛаКугна розвиває, вступаючи в діалог з філософами і богословами, які розвивали персоналістичні ідеї. Серед них філософ персоналіст Джон МакМурей, богослов звільнення Леонардо Бофф, богослови фемінізму і богослови етики, проте, найбільший вплив на її богослов'я персоналізму спричинив Іоанн Зізіулас [3, с. 155]. Через Зізіуласа ЛаКугна критично засвоює персоналізм Каппадокійських отців. Весе *Звільнення богослов'я* вона заявляє, що вважає вклад Отців християнського Сходу найбільш вагомим в піднесенні «особи» до рівня пріоритетної онтологічної категорії. Вона говорить: «Радикальним кроком Каппадокійців було переконання, що божественність або божественна сутність походить з особистості (того, хто спрямований на іншого) а не з субстанції (того, що в собі і для себе). Любов до іншого, відносини з іншим мають пріоритет над автономією, екстаз над стазом, плідотворність над самодостатністю. Таким чином, особа, буття-у-відносинах-до-іншого, стали вважатися основним принципом усієї реальності» [9, с. 86-87]. ЛаКугна разом з Зізіуласом визнає, що піонерами тринітарного персоналізму були Каппадокійські отці. Проте, вона також заявляє, що не лише християнський схід але також Захід визнавали, що спілкування є притаманним для абсолютної реальності. У часи розквіту схоластичного богослов'я внутрішнє життя Бога часто пов'язувалося зі спілкуванням і відносинами. Особа, спілкування та відносини – це не додаток до буття, а навпаки, основоположне вимірювання в першу чергу буття Бога, а потім і людського буття. Такий методологічний підхід «зверху», в якому Бог є реляційним, означає, що доступ до Бога також має бути реляційним, на основі відносин [10, с. 246]. Немає ніякого доступу до Бога-у-Собі. Це означає, що метою доктрини про Трійцю не є створення теорії про відношення Бога до Себе (іманентна Трійця), а, скоріше, це дискурс про зустріч між Богом і людьми (ікономічна Трійця). Такий підхід до Трійці робить богословську мову динамічною, а не статичною і самодостатньою.

Кетрін ЛаКугна також в несподіваний спосіб підходить до вирішення питання про локацію «особистості» Бога. Традиційно «особами» вважаються божественні іпостасі Отець, Син і Дух Святий. З дослідження тринітарного богослов'я Роберта Дженсона нам відомо, що категорію «особи» можна ще відносити до усієї Трійці. ЛаКугна пропонує третій шлях – визнання Бога особистісним без подальших уточнень [6, с. 184].

Реляційна онтологія Кетрін ЛаКугни є ключом у підході до питання атрибутів Бога. Традиційно атрибути Бога розглядалися у розділі про єдність Бога, який передував розділу про Трійцю. Тут розглядалися такі атрибути неосяжність, незмінність та простота Бога. У цьому контексті було важко віднести до Бога «спроможність страждати». Незмінність та безстрасність є атрибутами, які важко узгодити зі «стражданнями» Бога. Кетрін ЛаКугна також пропонує оригінальний підхід. Вона вважає, що атрибути слід відносити до «спілкування» як сутності Трійці. Якщо атрибут «незмінності» віднести до «спілкування» божественних Осіб, то отримуємо – Бог є незмінно особистісний. Це означає, що Бог не може бути іншим ніж особистісним. А якщо особиста історія Христа, включаючи страждання і смерть є центральною для історії Бога, то Бог може страждати у Христі [10, с. 300-301]. В подібний спосіб атрибут «неосяжності» Бога з перспективи «спілкування» означає, що Бог є неосяжний, тому що є особистісний. Особистість тут є чимось унікальним, невимовним і таким, що не піддається визначенню.

З перспективи богослов'я «спілкування» ЛаКугна критикує концепцію «монархії Отця» у Зізіуласа. Вона виступає проти ідеї одного правителя і захищає концепцію «спільного правління» [9, с. 83-114]. Її доктрина про Трійцю обґрунтовує пріоритет спілкування рівних серед рівних проти ідеї імперського правління. Її тринітарне богослов'я є сильною критикою політичного, еклезіологічного та патріархального зловживання владою, яке генерується не-тринітарними концепціями Бога.

Тринітарне богослов'я як доксологія

Кетрін ЛаКугна мала переконання, що відродження доктрини про Трійцю є ключовим завданням для оновлення християнського життя сьогодні. Вона була стурбована тим, що богослов'я в значній мірі є відокремленим від тринітарної духовності, літургії та етики [5, с. 242]. Покликання богослова, як і покликання всіх християн є доксологія, прославлення Бога.

Разом з Мольтманом, Панненбергом з одного боку і усією східною християнською традицією, включаючи Зізіуласа з другого боку, Кетрін ЛаКугна вважає, що адекватним способом побудови богослов'я є доксологія. Літургія це не лише відповідний контекст для богослов'я, літургія має бути «пріоритетним богослов'ям» церкви. Тут ЛаКугна звертає увагу на ідею про те, що особистість є невимовною і неосяжною. По цій причині людський дискурс про Бога не може бути ніколи вичерпаним або зафіксованим. Таким чином, «Бог є неосяжним Джерелом всього що існує» [10, с. 186]. Найбільш адекватною реакцією на діяльність Бога є хвала і поклоніння. Це не повинно принижувати важливість раціонального дискурсу про Бога, проте, це створює імпульс для пошуку балансу між апофатичним і катафатичним підходами у богослов'ї. При такому розумінні, богослов'я стає одночасно «знанням» і «незнанням» у своїх спробах говорити про Бога, який є невимовним за визначенням. Баланс знаходиться лише в поєднанні апофатичного і катафатичного підходів у хвалі та доксології триєдиного Бога [7, с. 21-22].

ЛаКугна вказує на літургічне коріння біблійних текстів, які є основоположними для тринітарного богослов'я: Матвія 28:19 і до Ефесян 1:3-14 та прослідковує розвиток ранніх християнських доксологій, євхаристичних молитов та символів віри [12, с. 235-250]. Вона закликає переосмислити, що означає жити як «особи-у-спілкуванні» у перспективі хрещення та євхаристії. Заклик до доксологічного богослов'я для ЛаКугни означає сприймати доксологію як форму усього життя, спосіб встановити і підтримувати відносини з триєдиним Богом та іншими людьми. Все це є передумовою для будь якої автентичної мови про Бога.

Висновки. Основна ідея Кетрін Маурі ЛаКугни у монографії *Бог за нас: Трійця та християнське життя* полягає у заклику повернути тринітарну рефлексію від спекуляцій про іманентну Трійцю до рефлексії про Трійцю як «таємницю спасіння. Ікономічна Трійця повинна стати в центрі уваги християнської спільноти, тому що вона вказує на зв'язок триєдиного Бога з спасінням і християнським життям. Кетрін ЛаКугна розвиває послідовне богослов'я реляційності божественних Осіб і показує, що спілкування з Богом може лише бути особистим. Вона також формулює по-новому зміст атрибутів Бога, беручи за основу реляційну онтологію тринітарних Осіб. З перспективи онтології спілкування, вона критикує всі форми ієрархії і зловживання владою. В кінцевому рахунку, ЛаКугна показує, що богослов'я – це доксологія, дискурс прославлення Бога. Літургія, молитва та інші форми доксології є найкращий спосіб говорити про Бога і з Богом.

Література:

1. Downey, Michael. *Altogether Gift: A Trinitarian Spirituality*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2000.
2. Downey, Michael. "Review of *God for Us*." *Modern Theology* 28, no. 1 (Spring 1993).
3. Grenz, Stanley J. *Rediscovering the Triune God: The Trinity in Contemporary Theology*. Minneapolis: Fortress Press, 2004.
4. Grenz, Stanley J. *The Social God and the Relational Self: A Trinitarian Theology of the Imago Dei*. 1st ed. Louisville, Ky: Westminster John Knox Press, 2001.
5. Hilker, Mary Catherine. "The Mystery of Persons in Communion: The Trinitarian Theology of Catherine Mowry LaCugna." *Word & World* 18, no. 3 (Summer 1998): 237–43.
6. Kärkkäinen, Veli-Matti. *The Trinity: Global Perspectives*. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 2007.
7. LaCugna, C. M. "Re-Conceiving the Trinity as the Mystery of Salvation." *Scottish Journal of Theology* 38, no. 1 (February 1985): 1–23. <https://doi.org/10.1017/S0036930600041594>.
8. LaCugna, Catherine Mowry. "Author's Responce." *Horizons* 20, no. 1 (Spring 1993): 137.
9. LaCugna, Catherine Mowry, ed. *Freeing Theology: The Essentials of Theology in Feminist Perspective*. 1st ed. San Francisco, Calif.: HarperSanFrancisco, 1993.
10. LaCugna, Catherine Mowry. *God for Us: The Trinity and Christian Life*. 1st ed. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991.
11. LaCugna, Catherine Mowry. "Philosophers and theologians on the Trinity." *Modern Theology* 2, no. 3 (April 1986): 169–81. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0025.1986.tb00112.x>.
12. LaCugna, Catherine Mowry. "The Baptismal Formula, Feminist Objections, and Trinitarian Theology." *Journal of Ecumenical Studies* 26, no. 2 (1989): 235–50.
13. LaCugna, Catherine Mowry. "The Practical Trinity." *The Christian Century* 109, no. 22 (July 15, 1992): 678–82.

-
14. *LaCugna, Catherine Mowry*. "The Trinitarian Mystery of God." In *Systematic Theology: Roman Catholic Perspective*, Ed. Francis Schussler Fiorenza and John P. Galvin, 1:151–92. Minneapolis: Fortress, 1991.
 15. *Peters, Ted*. *God as Trinity: Relationality and Temporality in Divine Life*. 1st ed. Louisville, Ky: Westminster/J. Knox Press, 1993.